

SIMPOZIJ LOKALNO - REGIONALNO - NACIONALNO

(Lendava 14. - 16. marec 1991)

Daša Hribar

Slovensko etnološko društvo je, v sodelovanju s Hrvaškim, organiziralo v Lendavi (14. - 16. marec) simpozij z naslovom Lokalno, regionalno, nacionalno (etnološki vidiki). Poleg slovenskih in hrvaških etnologov so na posvetovanju sodelovali tudi madžarski (Univerza v Budimšpešti, Etnografski muzej v Szombathely-u, Etnografski muzej v Monoštru).

Simpozij v Lendavi pomeni v prvi vrsti kontinuiteto v sodelovanju med slovenskim in hrvaškim etnološkim društvom (prvi zbornik *Vzporednic* je izšel l. 1982, letošnji pa je že sedmi).

Kontinuiteta pa je razvidna tudi v vsebinski zasnovi simpozija, saj je bil osrednji interes namenjen etnični in kulturni identiteti Prekmurja.

Etnični identiteti v (ob)mejnih področjih so bila namenjena namreč že posvetovanja v Portorožu (1984), Karlovcu (1985), Dolenjskih toplicah (1987), Kumrovcu (1989) in zdaj v Lendavi (1991).

Preko različnih kulturnih elementov je bila predstavljena etnična identiteta v slovenskem in hrvaškem delu Istre, Beli krajini, Pokuplju in Žumberku, delu Posotolja in Hrvaškega Zagorja; z letošnjim simpozijem pa torej še v Prekmurju - ter preko Prekmurja primerjalno še Prlekija, Medžimurje in slovensko Porabje. Etnična identiteta, medetnični in interetnični odnosi v (ob)mejnih območjih so bili tako izpostavljeni kot posebno relevantni za etnološko raziskovalno delo (Slavko Kremenšek).

Simpozij v Lendavi, na katerem je bilo središče zanimanja usmerjeno na raziskovanje etnične in kulturne identitete Prekmurja, je sledil pravilni strokovni usmeritvi, saj ni dopustil, da bi na Prekmurje gledali kot na zaprto enoto, ampak je izpostavil temeljna razmerja Prekmurja do sosednjih etno-regij: Prlekije, Medžimurja, slovenskega Porabja...

To je vsekakor strokovno utemeljeno, pa naj sledimo temeljni definiciji identitete (ta se vzpostavlja predvsem v odnosu do drugega, "drugačnega") ali na spoznanju, da danes nimamo več zaprtih, avtarktičnih območij, tako da je treba uvideti tudi raznovrstne vplive in prepletanja.

Hkrati referati razmerja lokalno - regionalno - nacionalno niso izpostavili zgolj v "osnovnih" kategorijah (npr. Slovenci - Madžari - Hrvat ali Slovenec - Hrvat itd.), ampak so skušali ponazoriti vso pestrost etničnih in regionalnih identitet, kakor se te kažejo v kulturnih elementih in vsakodnevnih (vsakdanjih) medosebnih stikih in

odnosih. Na tem nivoju pa ti ne potekajo samo v "grobih" osnovnih kategorijah, ampak se definirajo:

- v soodnosih in povratnih odnosih (v kulturnih in osebnih povezavah) med Prekmurjem in Prlekijo, med Prekmurjem in Medžimurjem, med Medžimurjem in Prlekijo, med Prekmurjem in slovenskim Porabjem...;
- med Prekmurjem in madžarskim delom; med Prekmurjem in ostalim slovenskim delom;
- in potem seveda še med Slovenci in Madžari;

Poleg tega živijo na tem prostoru še drugi narodi in etnične skupine: Romi, Albanci, Judje (ti danes žal le še kot oddaljen spomin na pretekli način življenja); ob Prekmurcih pa še primorski in istrski begunci (oziroma njihovi potomci), ki so se sem priselili v času po prvi svetovni vojni. Med vsemi pa so se pletle in spletle različne niti povezav in odnosov, ki skupaj spodbijajo vtis o homogenosti narodne identitete kot take.

Referati so skušali to raznolikost v etničnem predstaviti skozi različne kulturne elemente:

O medsebojnem vplivu in prepletanju motivov v ustnem slovstvu Medžimurja in Prekmurja, oziroma Medžimurja in Prlekije je govoril Ivan Zvonar (Paralele i prožimanja u usmenom književnom stvaralaštvu sjeverozapadne Hrvatske i sjevernoistočne Slovenije). Poudaril je, da so ti vplivi tako razprostranjeni, da je med drugim tudi nemogoče govoriti o ustnem slovstvu Medžimurja in Prekmurja, ne da bi pri tem omenili tudi Prlekijo, ki pa se spet delno naslanja na Podravino in Hrvatsko Zagorje.

Zgodovinski pregled kulturno-jezikovne identitete Prlekije je podal Miran Puconja (Vzhodna Štajerska v luči panonskih kontroverz). O jeziku kot izrazu etnične in kulturne identitete sta govorili še Jadranka Grbić (Jezik, etnos i društvena zbilja - prilog proučavanju korelacije jezika i etniciteta na primjeru Hrvata u Mađarskoj) in Marija Kozar - Mukić (namen in pomen etnološkega raziskovanja v Porabju).

Z doslej prvim prispevkom v slovenski etnologiji o judovski kulturi v Prekmurju se je predstavila Mihaela Hudelja (Prisotnost judovske etnične skupnosti v Prekmurju do 2. svetovne vojne).

Koliko in kaj pa nam prav osebna in individualna raven govori o lokalnem, regionalnem in nacionalnem sta skušala predstaviti prispevka Natalije Vrečer (Medosebni stiki skozi nacionalne mreže) in Mojce Ravnik (Družina in sorodstvo : sondažna raziskava na Kobilju, v Gornji Bistrici, Kamovcih in Petišovcih). Prispevka sta predstavila široko mrežo osebnih stikov in sorodstvenih povezav, ki sežejo daleč čez prekmurske meje v druge kraje in tuje države (Argentina, Avstralija, Kanada, Francija, Madžarska, Nemčija, Švica...), kar nakazuje na kulturne vplive od drugod tudi v "najmanjšo prekmursko vas".

Skozi tradicionalno stavbarstvo sta bili predstavljeni dve etno-regionalni identiteti :

Edit Kerescsenyi (Stoletne ljudske dragocenosti v heteški hiši v Kamovcih) in Silvija Sitta (Naselja i narodno graditeljstvo Međimurja).

Skozi referate se je izpostavila še ena zanimiva relacija : zanimanje slovenskih strokovnjakov za madžarsko narodno skupnost - Vladimir Klemenčič (Sodobni regionalni problemi madžarske narodnosti v procesu družbeno - ekonomske preobrazbe); in na drugi strani zanimanje madžarskih raziskovalcev za slovenske kulturne elemente - Melinda Egeto (Gorske bukve na Madžarskem in v Sloveniji : identifikacija prekmurskih gorskih bukev).

Povzamemo torej lahko, da meje ne potekajo samo v narodnem in nacionalnem smislu, ampak tem predhodijo močne regionalne identitete. Z njimi se srečujemo še posebno takrat, kadar so vezane na narečni knjižni jezik (Prekmurje in Prlekija).

Kakšno je potemtakem razmerje med regionalnim in narodnim, nacionalnim? Ali prihaja čas, ko "se bo enoten slovenski kulturni prostor s svojo abstraktno identiteto moral odpovedati monolitnosti in za bistveni konstitutivni element svojega obstoja priznati konkretne zgodovinske identitete" (Miran Puconja)? O tem razmerju je bilo rečeno, da je "ljudstvo (v tej pomenski zvezi je kategorija vezana na etno-regionalno identiteto) darovalo narodu svojo istovetnost, žrtvovalo svoje življenjske načine, da bi ga narod ščutil pred izginotjem v tujem narodovem telesu, v narodu, ki je zaradi lastnih nacionalnih poželenj od tega ljudstva zahteval preveč. Svoj ljudski jezik je zgubilo tudi z združitvijo v najsorodnejši narod, 'svoj' narod, toda v zameno je dobilo najsorodnejši jezik, namesto, da bi morale prevzeti tuj jezik" - Štefan Smej (Prekmurstvo kakor srednjeevropsko).

Razprava na simpoziju je vzpodbudila nekaj zanimivih teoretskih vprašanj (etnološke) metodologije raziskovanja etnične, pa tudi narodne in nacionalne identitete:

1. Ali so etnološko povedni predvsem klasični elementi materialne in duhovne kulture? Ali je kot relevantne mehanizme identitete moč uvideti tudi "neoprijemljive" elemente - psihološke mehanizme, simbolna občutja... Ali je pri tem na primer mentaliteto mogoče priznati tudi kot etnološko raziskovalno kategorijo, ali pa jo je mogoče uvideti samo kot politično sredstvo za ideološko manipulacijo? Mnenja so si bila tukaj precej deljena.

2. Ali je znotraj etnološkega strokovnega polja mogoče govoriti (in raziskovati...) o "kategorijah" Slovenec, slovenstvo? Ali sta Slovenec in slovenstvo samo produkt, rezultat političnega polja, domet etnologije pa ostajajo regionalno - etnične identitete?

3. V razpravi (na kateri so sodelovali tudi "domačini" madžarske narodnosti) smo se dotaknili tudi soodnosa med etnologijo in politiko pri določanju regionalnih okvirov (danes tudi sicer zelo aktualna tema). Ali regijske meje določa predvsem politika oziroma v kolikšni meri upošteva etnološko klasifikacijo? Domačini so se kritično lotili kategorije "Pomurje". "Danes šele lahko govorimo, da smo Prekmurci ali Prleki.

Prej smo morali biti vsi Pomurci", je bilo rečeno. Zdi se, da je prav etnologija tu najbolj pristojna, da takšne primere strokovno ovrednoti.

Simpozij Lokalno - regionalno - nacionalno je opozoril torej kar na nekaj (teoretsko i metodološko) aktualnih vprašanj. Nanje seveda ni mogel postaviti tudi dokončnih odgovorov. Saj je raziskovanje predvsem dolga pot iskanja vsakega posameznega raziskovalca.

Zanimivi oporniki dvojnega kozolca (foto M. Fister)